

Téma: **Život a smrt' komunit' lengyelskej kultúry**

Autor: **PhDr. Noémi Beljak Pažinová, Ph.D.**

Oponent: doc. PhDr. Jaromír Kovárník, CSc.

Kritéria hodnotenia habilitačnej práce

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce

Predložený habilitační spis PhDr. Noémi Beljak Pažinové, Ph.D.: *Život a smrt' komunit' lengyelskej kultúry* (Katedra archeologie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra 2014) zpracovává velmi nesnadnou, ale z vědeckovýzkumného hlediska našeho oboru rovněž naléhavě potřebnou problematiku. Zahrnuje výzkum rozsáhlé šíře variability antropogenních činností spojených s existencí mladoneolitických societ jak v oblasti hospodářského (orební zemědělství a pastevectví, zhotovování keramiky, získávání surovin a výroba kamenné broušené a štípané industrie, směna, doplňkový lov i sběr apod.), tak společensko-náboženského života. Zejména pohřební ritus tvoří v práci „sondu“ do košatého duchovního života mladoneolitických zemědělců.

Dr. N. Pažinová sleduje všechny výše uvedené otázky během pozorného vyhodnocování významu vlastních archeologických nálezů (artefaktů) a nálezových okolností při archeologickém výzkumu, tedy v rámci „mrtvé archeologické kultury“. Uvádím, že je zpracovala s obdivuhodnou akribií.

2. Posúdenie úrovne spracovania práce

PhDr. Noémi Beljak Pažinová, Ph.D, zpracovala obtížná témata rekonstrukce hospodářského a sociokultovního života kolektivů lengyelské kultury na základě archeologických pramenů excelentním způsobem.

Uvádím další velmi důležitou skutečnost, že Dr. N. Pažinová využila k rozboru archeologických nálezů a situací do podoby předložené syntézy úctyhodných 732 titulů odborné literatury. Jeden z četných velkých významů habilitační práce Dr. Pažinové spatřuji nejen ve zpracování nových výzkumů, ale i v citaci a tím také ve zpřístupnění odborné literatury díky znalosti maďarského jazyka, o převratných objevech na poli lengyelské kultury z Transdanubie (lokality v okolí Alsónyék-Bataszék), které vyšly v originále. Jde například o vynikající práce I. Zalai-Gaála a dalších popisující naprosto výjimečné sídliště a nebývale rozsáhlé pohřebiště Alsónyék a o další práce zásadního významu.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Habilitační spis PhDr. Noémi B. Pažinové, Ph.D, *Život a smrt' komunit' lengyelskej kultúry* hodnotím jako velmi přínosný, a to nejen pro oikumenu lengyelské kultury (dále LgK), ale přinejmenším pro výzkum středoevropského neolitu.

Po úvodu (str. 2-4) shrnujícím cíle a metody habilitační práce následuje podrobný *přehled dějin výzkumů* lengyelské kultury počínaje objevy malované keramiky M.

Wosinským a J. Palliardim včetně jeho nejdůležitějších prací o chronologii moravské malované keramiky dále rozpracované jeho spolupracovníkem F. Vildomcem. Uvedena je činnost také J. Skutila. V práci není opomenuto jméno L. Franze pro území Rakouska, J. Dombaye, uskutečňujícího výzkumy v Maďarsku. Autorka neopomenula uvést, že výzkumům lengyelské kultury se věnovali na Slovensku v období po první světové válce J. Eisner, Š. Janšák a V. Budinský-Krička. Dále je zpracována etapa dějin bádání o lengyelské kultuře po druhé světové válce charakterizovaná jmény významných badatelů pro území Čech jako B. Novotného, J. a E. Neustupných, R. Pittioniho pro Rakousko, A. Točíka, J. Licharda, J. Pavúka a S. Šišky na Slovensku, V. Podborského na Moravě, nebo dnes legendárních maďarských archeologů I. Bognár-Kutziánové, B. Draveczyho, N. Kalicze, J. Makkaye, P. Pataye a dalších, kteří dále propracovávali periodizační systémy lengyelské kultury.

Zvláštní část dějin se věnuje rozpracovávání chronologie lengyelské kultury A. Točíkem, J. Lichardem a J. Vladárem (pětistupňové schéma), J. Pavúka a V. Němejcové-Pavukové, a to na základě řady velkoplošných výzkumů. V Rakousku se k těmto badatelům připojila H. Ladenbauer-Orel. Dr. N. Pažinová dále rozpracovala seznam nejdůležitějších archeologických výzkumů probíhajících od 70. let 20. století, jako například na Slovensku Branč, Brodzany, Žlkovce, Bratislava – Záhorská Bystrica, Bratislava – Mlynská dolina, Santovka, na Moravě osada s rondelem Těšetice-Kyjovice (V. Podborský, P. Koštuřík, E. Kazdová), Jaroměřice n/R, Kramolín, Jezeřany-Maršovice (I. Rakovský), Pári-Altacker a zejména Aszód v Maďarsku (N. Kalicz), Wetzleinsdorf a Falkenstein-Schanzboden a další v Rakousku, kde se dále rozvíjela rondelová archeologie jako výsledek využití letecké prospekce (J.-W. Neugebauer, Ch. Neugebauer-Maresch, G. Trnka ad.). Další výzkumy lengyelské kultury v Maďarsku uskutečnili od 80. let I. Zalai-Gaál (Mórágy), M. Károlyi (sídlíště s rondelem v Sé), E. Bánffy (Zalaszentbalász), které přinesly další chronologická zpřesnění.

PhDr. Noémi B. Pažinová, Ph.D, vyhodnotila další rozvoj bádání o lengyelské kultuře, rondelové archeologii, rozboru antropomorfní plastiky, nebo o mezikulturních vztazích lengyelské kultury s okolním prostředím (kultura s vypíchanou keramikou, lengyelsko-polgárský okruh), k němuž došlo v 80. a 90. letech díky pracím například M. Zápotocké, M. Buchvaldka, I. Pavlů, J. Rulfa, J. Kalfersta a M. Vávry, E. Kazdové, V. Podborského, P. Koštuříka, J. Pavúka, I. Kuzmy, N. Kalicze, J. Makkaye, I. Zalai-Gaála, E. Bánffy, P. Raczkyho, E. Lenneis, E. Ruttkay, G. Trnky, M. Donea, J. Petrasche, K. Schmotze a o něco později také H. Stäubleho a řady dalších. Upozornila na další rozvoj soupisu a vysvětlení úlohy rondelů na území jejich výskytu (např. J. Pavúk – V. Karlovský, I. Kuzma, G. Hassenhündl – W. Neubauer – G. Trnka, P. Melichar – W. Neubauer, E. Pasztor – J. P. Barna – C. Roslund, G. Bertók – Cs. Gáti, J. Řídký – P. Květina – M. Půlpán – L. Kovačiková – D. Stolz – R. Brejcha – B. Šreinová – V. Šrein, H. Stäuble atd.)

Uvedený trend se dále rozvíjel od počátku 21. století mimo jiné zaměřením na získávání radiokarbonových dat pro další zpřesnění absolutní chronologie (P. Stadler, A. Krenn-Leeb, E. Ruttkay, G. Trnka, M. Šmíd, J. Peška, M. Kuča, P. Škrdla, M. Nývltová-Fiššáková ad.), ale i relativní chronologie (J. Pavúk et al., P. Demján aj.). Dr. Pažinová dále upozornila na pokračující komplexní zpracování lengyelské kultury autorů, k nimž se řadí E. Bánffy, I. Zalai-Gaál, N. Kalicz, M. Doneus, Á. Carneiro, J. Kličová, J. Pavúk, N. Pažinová,

P. Kalábková, M. Kuča etc. Neopomněla ani na konání konferencí zaměřených k lengyelské kultuře a polgárskému okruhu (J. K. Kozłowski – P. Raczky, eds.: 2007) a specializovaných výstav (F. Daim – W. Neubauer, eds. 2005; Z. Čižmář et. al. 2008) a publikací (A. Krenn-Leeb – K. Grömer – P. Stadler, eds. 2006; J. Šuteková – P. Pavúk – P. Kalábková – B. Kovár, eds.: 2010).

Habilitační práce podává rozbor LgK ve středním Podunají jako celku ve světle nejdůležitějších archeologických nálezů. Vývoji a územnímu rozšíření lengyelské kultury se autorka věnovala v podkapitole 1.2. (str. 10-15) se změnami od sopotské kultury až po závěrečné epilengyelské fáze LgK. Obsahuje také vysvětlení geneze LgK, dále vývoji od sopotské kultury přes brezovljanský typ (severní Chorvatsko).

Konstatuje, že LgK se už ve starším období rozšířila z nížin s černozeměmi do oblastí pahorkatin s hnědozeměmi. Příčiny spatřuje ve změnách podnebí.

Velmi hodnotnou část habilitační práce Dr. N. Pažinové tvoří podkapitola 1.3 o otázkách *periodizace a chronologie* (str. 16-25), kterou zpracovala naprosto brilantním způsobem se zevrubným rozbohem jednotlivých periodizačních koncepcí LgK počínaje relativní chronologií Jaroslava Palliardiho s vydělením staršího MMK Ia,b a mladšího stupně MMK IIa, b, které F. Vildomec dále rozpracoval o přechodné fáze vždy na koncích jednotlivých stupňů (starší a mladší skupiny). Velmi přehledně srovnala pětistupňovou klasifikaci LgK od J. Licharda a J. Vladára se čtyřstupňovým rozdělením J. Pavúka a V. Němejcové-Pavúkové včetně nejnovějších variant ještě podrobnější vnitřní periodizace LgK a MMK. Na závěr se zabývá v podkapitole 1.4 dějinným vývojem názvosloví v rámci kulturního okruhu LgK (str. 25-28).

Dr. N. Beljak Pažinová, Ph.D., se zabývala v další části (kapitola 2. *Život v lengyelskej spoločnosti*) habilitačního spisu (str. 29-42) otázkou sídlišť a typologií domů opět s bohatými odkazy na kompletně shromážděnou odbornou literaturu. Podává historický přehled bádání o domech v LgK (např. o nejdříve uveřejněném půdorysu domu kúlové konstrukce z Pavlovic u Přerova) a dále uvádí soupis s nálezy půdorysů domů na sídlištích LgK, například včetně početných půdorysů kúlových domů na lokalitě Alsónyék (str. 33) včetně velkých dvouprostorových domů kúlové konstrukce typu 1 (Svodín), typu 2 vymezeného obvodovým žlabem (Svodín), pravoúhlých dlouhých domů typu 3 včetně těch s dlouhou vstupní chodbou (str. 36, Obr. 5: 8), tzv. koridorem (Žlkovce, Hulín-Pravčice), dvouprostorových domů se základovým žlabem všech stěn a případně s anty (Branč) nebo typu 5 s kombinací základových žlabů a půdorysu kúlové konstrukce. Popsala nový pokrokový znak ve stavitelství LgK, a to typy domů se stropem, který rozkládal hmotnost střešní konstrukce i s krytinou na kúly delších stěn. Uvnitř místností se mohl případně nacházet další jeden podpůrný sloup. Tím mohla vzniknout dvoupodlažní stavba se sedlovou střechou. Dr. N. Pažinová uvádí, že o vnitřním vybavení domu postrádáme bližší údaje. Někdy se vyskytnou zbytky otopných nebo kuchyňských zařízení, ohnišť i pecí, jako například v domě na sídlišti v Chynoranech.

Obraz sídlišť obohatila Noémi Pažinová také o zahloubené objekty pravidelnějších půdorysů (str. 39), které spojuje s hospodářskými účely, mimo jiné s úlohou dílenských objektů a podobně. Otázku obětí v domech diskutovala na str. 41. Neopomněla ani příkopem ohrazené osady LgK Alsónyék-Bataszék, Žlkovce, Wetzleinsdorf, Stillfried-Ziegelei, Stillfried Auhagen, Pottenbrunn, Hluboké Mašůvky, Schmiedorf aj. (str. 42).

PhDr. Noémi Beljak Pažinová, Ph.D, se při této příležitosti zabývala v podkapitole 2.1.2 *Sociokultovná architektúra* posláním rondelů jako monumentálních mladoneolitických sociokultovních zemních děl, fenoménu, který se rozšířil nejen po celé oikumeně LgK (včetně nejnovějších nálezů v Transdanubii, jako Szemely se zvláštními podkovovitými příkopy u bran, Zengővárkony, Sormás – Török-földek, Vilánykövesd a jiné), ale dokonce i na území sousedních archeologických kultur (str. 43-51). Na západě je to prostředí mladší kultury s vypíchanou keramikou (StK) na území Čech, německých spolkových zemí Sasko a Sasko-Anhaltsko a území Polska. Jde o subfázi StK IVa, dále o skupiny Oberlauterbach v Dolním Bavorsku, nebo Grossgartach v Pomohani (Střední Franky). Na východě v Potisi souvisí s kulturním prostředím Tisza-Herpály-Csószhalom (str. 47). Vyjmenovala důležité společenské aspekty budování těchto monumentálních staveb jako významného znaku dobře organizované, společensky a hospodářsky velmi dobře prospívající společnosti mladoneolitických zemědělců. Uvedené možnosti k jejich budování i náročnému obnovování skýtaly podle ní především centrální osady, které si mohly dovolit vystavět takové grandiózní zemní dílo a následně je také nákladně obnovovat, což bylo nesporně velmi časově a fyzicky náročné. V diskusi se zabývala shrnutím názorů na poslání těchto polyfunkčních shromaždišť.

Podkapitolu 2.1.3 *Exkurz 1. Lengyelské osídlenie katastrálního území Kiarov* (Slovenské Ďarmoty – Veľké Zlievce) obohatily nejnovější poznatky o nově prozkoumaných sídlištích (str. 52-77).

Hospodářskou základnu (podkapitola 2.2 *Ekonomika*, str. 78-81) LgK tvořilo od počátku obilnářství s chovem dobytka. Dr. N. Pažinová vypsala z bohaté literatury všechny druhy pěstovaných plodin s převahou pšenice dvouzrnky a shromáždila nálezy makrozbytků dřevin (graf 1-2).

Kapitolu rozšířila o podkapitolu 2.2.2 *Exkurz 2. Otláčky na mazanici z Bánoviec n. B.* (str. 82-83).

Druhou stránkou zemědělské činnosti se zabývala v podkapitole 2.2.3 *Chov zvierat a lov* (str. 84-87). Uvádí, že v chovu domácích zvířat představoval nejpočetnější skupinu hovězí dobytek, dále pak prasata domácí a kozy s ovcemi. Upozornila, že turovití sehrávali důležitou úlohu i v kultovním životě mladoneolitických zemědělců.

Podle zjištění Dr. N. Pažinové lov nadále nabízel vedle zemědělství další poměrně důležitou variantu obohacení stravy. O rozvinutém rybolovu napovídal výskyt kostěných a parohových harpun a rybářských háčků. Uvedla, že lov divoce žijících zvířat se uplatňoval zejména ve starším stupni LgK, který se projevoval zvláště v centrálních osadách s rondely. Pojednání doplnila o data z velmi početné archeologické literatury.

Materiální náplní se Dr. N. Pažinová věnovala v kapitole 2.2.4 *Materiálna základna* (str. 88-104). Uvádí, že nejpočetnější nálezy keramiky se vyznačovaly vysokou technologickou úrovní zpracování od tenkostěnných nádob z plaveného keramického těsta až po silnostěnnou keramiku, jejíž keramická vytvářecí směs obsahovala větší kaménky tvořící „kostru“ stěny nádob. V případě tvarově vyvážené tenkostěnné keramiky (o síle stěny 1,5 mm) nevyklučuje použití otočné podložky, šablon, a rovněž vyvinutých vypalovacích zařízení umožňujících výpal nádob do „zvonivého“ tónu. Dále uvažuje alespoň o rámcové specializaci jejich výrobců, kteří zvládli jak zhotovování nádob, tak malování složitých výzdobných motivů na ploše jejich profilovaných stěn (str. 88-95).

Obdobně velmi detailním způsobem se věnovala kamenné industrii, nálezům ze schránek mlžů a předmětům z mědi (str. 95-104). Vyhodnocuje distribuci vhodných surovin kamenných štípaných a broušených nástrojů a proces jejich zhotovování. Rovněž se jí nabízí v této souvislosti myšlenka o určitém stupni zaměření vybraných skupin obyvatelstva k prospektorské, těžební a prvotní zpracovatelské i závěrečné směnné činnosti jak vhodných surovin, tak polotovarů. Dr. N. Pažinová zdůrazňuje v této oblasti skutečnost, že ve starším období LgK existovalo spojení lokalit středního Podunají se zdroji obsidiánu v jihovýchodním Slovensku (Viničky, Zemplín aj.) a severovýchodním Maďarsku v oblasti Tokajských vrchů, v mladším období jsou ve zvýšeném množství přinášeny silicity krakovsko-čenstochovské jury z Malopolska a využívány místní zdroje surovin.

Podle názoru Dr. Noémi Pažinové plankonvexní průřezy kamenných broušených nástrojů je předurčují především k práci s dřevem. Nevylučuje však ani jejich použití jako zbraní. Zjistila, že některé typy kamenných broušených nástrojů se uplatnily zřejmě již jako atributy společenského rozvrstvení i rodinné příslušnosti (například kulovité mlaty v bohatých hrobech výjimečných jedinců).

První měděné předměty jako například část šídla z lokality Mlynárce, měděný kroužek z objektu č. 750/9 se třemi ženskými skelety ze Svodína, trubičky a korálky z pětiřadého náhrdelníku z lokality Patince, dva náramky v rondelu v Ružindole, část čepele dýky z Budmeríc a šperky z jeskyně Dzeravá skala v Plaveckom Mikuláši ukazují na jejich relativně brzký výskyt v LgK (str. 101). Vybízí k úvaze o další specializaci činností v tomto období.

Tuto část habilitační práce doplňuje podkapitola 2.25 *Exkurz 3.: Nové nálezy lužianskej skupiny* se zpracováním velmi zajímavých archeologických nálezů z Protolengyelu (str. 105-112).

Velmi zajímavá je podkapitola 2.3 *Duchovný svet a jeho odraz v materiálnej kultúre* (str. 113-121). Do oblasti duchovního života zařadila Dr. N. Pažinová také malování bohatých výzdobných motivů nejen na nádoby, ale také na těla, oděvy, snad i na stěny domů a další předměty nositelů LgK. Košatost jejich náboženských představ podle ní dokumentuje antropomorfní ženská (ale i mužská) plastika jako například z lokalit Kiarov – Velké ortovisko a Bánovce n. B. – Za Rezervoárom (str. 114, Obr. 32), zoomorfní sošky například z lokality Kiarov (118, Obr. 34, 35: 3), nebo unikátní část zvířecí plastiky z lokality Kiarov – Velké ortovisko (str. 120, Tab. XVI), „oltářiky“, křesílka, dózičky (str. 119-120, Obr. 35: 1-2), závěsky a řada dalších zvláštních keramických tvarů zřejmě sloužících během rituálů. Byly potřebné pro zabezpečení všeobecného dostatku, pro zajištění spokojeného života těchto societ, včetně úrodnosti polí i reprodukce chovaného dobytka v rámci kultu cyklické obnovy přírody i kultu předků neolitických zemědělců.

Pohřebnímu ritu je věnována velmi pečlivě vypracovaná a velmi obsažná kapitola 3. *Smrť v lengyelskej spoločnosti* s příslušnými podkapitolami (str. 122-152). Dr. Noémi Pažinová upozornila na bipolárnost mezi východní a západní skupinou lengyelské kultury, jež vyplývá mimo jiné také z pohřebního ritu. Dokázala tak vynikající znalosti a zvládnutí druhé důležité části zadání habilitační práce. Zatímco zejména v Transdanubii a na Slovensku existuje řada rozsáhlých kostrových (Aszód, Mórágy, Zengővárkony, Lužianky, Svodín) zahrnující také největší nekropoli Alsónyék – Kanizsa-dűlő (str. 126) s více než 2500 hroby nebo birituálních pohřebišť (str. 109, 123) s určitými koncentracemi kremací (např. Alsónyék, Aszód, Györe, Szakály-Rétifelde, str. 126) a dokonce symbolických hrobů (uvádí pohřebišť

Lužianky, Alsónyék, Aszód, Svodín a Zengővárkony). Pozoruje také pohřbívání či manipulaci s lebkami zemřelých jako na sídlišťích MMK Dobšice, Džbánice, Oslavany, Těšetice-Kyjovice (str. 125). Nepoměr mezi sídlištěm LgK a pohřebišti i hroby vysvětluje logickým předpokladem o jiném způsobu pohřbívání, který není archeologicky zachytitelný. Ve zvláštních druzích jednotlivých nebo i hromadných hrobů lze spatřovat možné epidemie, tragické události, doklady trestů nebo vyloučení zemřelého z kolektivu obyvatel sídliště, rovněž kultovní uložení zemřelého do sídlištního objektu (obilního síla), pod podlahy domů nebo do jejich blízkosti, nebo i nouzové řešení uložení do již vyhloubeného objektu.

Dr. Noémi B. Pažinová poté analyzovala velmi důležité téma na příkladech pohřebního ritu, jímž je řešení společenského postavení příslušníků lengyelské kultury jak ve východní (jižní, severní Transdanubie, jihozápadní Slovensko, Burgenlandsko), tak v západním okruhu s moravskou malovanou keramikou, případně moravsko-východorakouskou skupinou malované keramiky (Dolní Rakousko a jižní Morava).

Údaje o hrobech LgK ze Slovenska shrnula ve velmi hodnotné a přehledné tabulce č. 4 (str. 134).

Habilitační práce obsahuje dokonce soupis společných pohřbů lidí se psy, a to v celé oikumeně lengyelské kultury (Alsónyék, Aszód, Mórágy, Zengővárkony, Svodín, Friebritz 1, Mühlbach am Manhartsberg, Džbánice, Sněhotice), které měly specifický význam (str. 152).

Závěr podkapitoly 3.3 uzavírá zjištěním, že pohřby měly vždy vztah k sídlištěm z důvodu rodinných vazeb (str. 152). Doplnuje, že pozůstalí chtěli mít své zemřelé nablízku přímo na sídlišti nebo v přímém sousedství u sídliště.

Velmi hodnotné závěry o vnitřním upřádání societ LgK analyzovala v brilantním shrnutí kapitoly *Závěr* (str. 153-158). Dr. Noémi B. Pažinová dospěla k jednoznačnému a naprosto správnému závěru, že lengyelská kultura jako celek, byť založená na (neolitickém) matrilineárním principu, se již opírala o prestižní postavení mužů (mužské hroby s kančími tesáky, kulovitými sekeromlaty apod.) s projevy (eneolitické) patrilinearity, které se odráželo u těchto societ ve velikosti a úpravách (velké kůly v rozích) velkých hrobových jam (např. Alsónyék) a v bohatosti (kromě malované keramiky také ozdoby z lastur *Spondylus gaedoropus* a jiné šperky, antropomorfní nádoby, broušené nástroje, v Transdanubii i měděné šperky a další předměty) a rozmanitosti přídavných předmětů v hrobech (Alsónyék, Aszód, Mórágy, Zengővárkony, Svodín, Friebritz 1), a to nejen v jejich vlastních, ale také jejich žen a dětí (především děvčátek), které obsahovaly dokonce i měděné ozdoby jako v Mórágy, Zengővárkony ad. (str. 155). Dokazuje na těchto příkladech raný výskyt sociální stratifikace mladoneolitických societ. Dospěla k velmi hodnotnému historickému závěru o dědičnosti vyššího sociálního statusu po mužské linii. Závěry opětovně shrnula na str. 157.

PhDr. Noémi B. Pažinová, Ph.D, uvádí ohledně rázu života mladoneolitické společnosti LgK, že se vyskytovaly také konflikty mezi obyvatelstvem, které se projevíly v podobě smrtelných perimortálních zranění, jako na pohřebišťích Lužianky, Svodín, Alsónyék, Aszód, Mórágy, Zengővárkony, Friebritz 1 (Süd) a ještě i jinde. Na skeletech se vyskytují nezhojená zranění, jako jsou zlomeniny dlouhých kostí horních (pažních, loketních a vřetených) a dolních končetin (femurů, kostí holenních a lýtkových), žeber, ale zejména kostí lebky s doklady rozbití patrně kamennými sekerami a především sekeromlaty s roztříštěnými otvory v podobě průřezů těchto kamenných víceúčelových artefaktů. Dr. B. Pažinová zjistila na základě studia literatury, že zemřeli s doklady těchto závažných, těžkých i

smrtných zranění byli ukládáni do hrobových, sídlištních (obilních zásobnic apod. Mašovice, okr. Znojmo) jam, do příkopů rondelů (po ukončení jejich funkce) nebo snad i pohození. Hromadné hroby zdecimovaných lidských ostatků naznačují přítomnost hromadného násilí (str. 125, 155, 157).

Historicky hodnotnou část habilitační práce Dr. N. Pažinové tvoří ta věnující se úvahám o demografických údajích společnosti LgK. Základní údaje mohou poskytnout zejména pohřebiště. Velkoplošné archeologické výzkumy, které se smějí uplatnit z důvodu archeologické památkové péče a ochrany archeologického kulturního dědictví (tzv. maltézska konvence) jen ve velmi omezené míře, přinášejí další údaje. Sídliště LgK jsou poměrně rozsáhlá, a to zvláště ta, u nichž byly vybudovány jeden nebo více monumentálních kruhových dřevo-hlinitých areálů, tzv. rondelů. Nelze než plně souhlasit s názorem Dr. N. Pažinové, že půdorysy domů nám nemohou přinést mnoho údajů ke studiu uvedeného problému. Samozřejmě podotýká, že ty půdorysy domů, které se našly poblíž nebo přímo v ploše kruhového prostranství rondelů, mohly mít vyšší společenské poslání, obdobně jako velmi dlouhé domy někdy ještě doplněné o dlouhý vstupní koridor (Žlkovce, Hulín-Pravčice) jako komunální shromaždiště k úkonům v sociální a kultovní oblasti, případně jako obydlí osob s výsadním společenským postavením i jejich rodin. Jejich význam zdůraznila údaji o jněkolikanásobných přestavbách, jak tomu bylo například v případě domu uvnitř menšího palisádového kruhového prostranství v rámci ohrazeného sídliště v k. ú. Žlkovce ze stupně Lengyel II (str. 30, 33, 35, 36, 156).

Vysoký stupeň sjednocení materiální a symbolické kultury LgK může být podle názoru Dr. N. Pažinové výsledkem sdílení, například v podobě komunikace mezi sousedními skupinami, výběrem nevěst mezi vzdálenějšími societami, v podobě směny, ale také v podobě pravděpodobně početnějších oslav během agrárního roku. Jejich cílem mohlo být vedle prvotního společensko-náboženského poslání také ožívování kulturní, územní i skupinové soudržnosti (str. 156).

Dr. Noémi Pažinová tak zúročila úspěšnou dlouholetou systematickou vědeckovýzkumnou práci na poli mladšího neolitu Slovenska ve střeoevropských souvislostech. Dosažené výsledky jsou autorce dokladem pro stanovení hlavních vývojových trendů a pro rekonstrukci života v mladším neolitu.

PhDr. Noémi Beljak Pažinová, Ph.D, uzavírá komplexní pojednání o LgK tím, že jde o rozsáhlý a na jednu stranu poměrně unifikovaný kulturní komplex (v oblasti hospodářství, základní keramických tříd a jejich profilací ad.), který se však ukazuje na druhou stranu jako územně variabilní v oblasti materiální náplně, kupříkladu ve stavitelství poschodových domů se stropem ve východní větvi LgK, odlišnosti v surovinách kamenných nástrojů, v pohřebním ritu etc. Celkově hodnotí Lgk podle vyspělé technologie zhotovování „předmětů denní potřeby“ (nádob, kamenných broušených i štípaných nástrojů, kostěných a parohových předmětů atd.), budování sídlišť, nebo monumentálních kruhových dřevo-hlinitých konstrukcí rondelů jako již hierarchicky uspořádanou společnost (str. 158).

Dr. N. Pažinová je navíc autorkou několika důležitých monografií a zásadních studií také o LgK, které mají přímou vazbu k předložené práci.

Plně doporučuji tuto habilitační práci vzhledem k jejímu zásadnímu vědeckému významu k **brzkému uveřejnění v monografické podobě**. Je velmi inspirativní.

4. Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)

PhDr. Noémi Beljak Pažinová, Ph.D., vypracovala habilitačnú prácu *Život a smrť komunit lengyelskej kultúry* na vysokej úrovni jak po mluvníckej stránke, tak z hľadiska stylistiky slovenského jazyka, pritom však veľmi čtivým spôsobom.

Autorka rozčlenila habilitačný spis prísne logickým prístupom do odpovedajúcich kapitol a podkapitol.

Habilitačnú prácu dopĺňujú v závere pečlivo vyhotovené prílohy v podobe perokresebných a fotografických tabulek doposud nepublikovaných archeologických objektů a z nich pochádzajúcich archeologických nálezů z lokalít Slovenské Ďarmoty – Veľké Zlievce, Kiarov – „Pod Brestmi“ (Tab. I-III, XVII), Slovenské Ďarmoty – Veľké Zlievce, Kiarov – „Šimonovské ortovisko“ (Tab. IX-XIII, XV: 5, 12-13, XX-XXII, XXIII: 1-5, XXIV: 6, 8-13, XXVI: 3), Slovenské Ďarmoty – Veľké Zlievce, Kiarov – „Veľké ortovisko“ (Tab. IV-VIII, XV: 1-4, 6-11, 14, XVI, XVIII-XIX, XXIV: 1-5, 7), Slovenské Ďarmoty – Veľké Zlievce, Kiarov – „Nad Kiarovskou pustatinou (Tab. XIV, XXIII: 6-12), Bánovce n. B. (Tab. XXVI: 1-2, 4), Lužianky (Tab. XXV: 1-3) a Zeleneč (Tab. XXV: 4-7).

5. Explicitne vyjádrený návrh na udelenie vedecko-pedagogického titulu docent

Predložený habilitačný spis *Život a smrť komunit lengyelskej kultúry* obsahuje zdařilým spôsobom koncentrovaný základ shrnujúci všetky podstatné poznatky o lengyelskej kultúre, a to jak v jej východní, tak západní skupině. Tvoří tak plnohodnotný zdroj studia o LgK, o směrech jejího vývoje včetně pramenů hmotné kultury v podobě movitých (artefaktuální část náplně LgK) i nemovitých archeologických památek (objekty, hroby, sídliště s pozemky polí a pastvin, pohřebiště, kultiště včetně rondelů, výchozů surovin atd.). Mám milou povinnost na závěr uvést, že Dr. Noémi Pažinová se tak úspěšně podařilo zcela naplnit vytčené cíle habilitační práce na základě studia archeologických nálezů a nálezových situací i velkého množství odborné literatury, a to rekonstruovat jak každodenní hospodářský život, tak pohřební zvyky a aktivity z oblasti religiózních představ v LgK.

Na základě výše uvedené celé řady kladů habilitační práce, ale také mé znalosti úspěšné vědeckovýzkumné a pedagogické práce PhDr. Noémi Beljak Pažinové, Ph.D., **navrhují**, aby jí byl udělen, a to zcela plným právem, vedecko-pedagogický titul **docent**.

PhDr. Noémi B. Pažinová, Ph.D., proto skýtá všechny záruky dalšího vědeckého růstu.

Jaromír Kovárník

Katedra archeologie Filozofické fakulty
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62
500 03 Hradec Králové

V Hradci Králové 23. března 2014